

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpada Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

Vzdelávacia oblasť	Človek a hodnoty	
Predmet	Etická výchova	
Ročník	4.	
ČASOVÁ DOTÁCIA	týždenne: 1	ročne: 33

I. CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Etická výchova má v učebnom pláne základnej školy osobitné postavenie. Od školského roku 1993/94 je povinne voliteľným predmetom na druhom. stupni základných škôl v alternácii s náboženskou výchovou. Od školského roku 2004/05 sa v rovnakom postavení zavádza aj na prvom stupni základných škôl a špeciálnych základných škôl, s výnimkou špeciálnych základných škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím a základných škôl pri zdravotníckych zariadeniach. Predchádzajúcich 10 rokov bola na prvom stupni základných škôl ako nepovinný predmet.

Etická výchova sa prvom rade zameriava na výchovu k prosociálnosti, ktorá sa odráža v morálnych postojoch a v regulácii správania žiakov. Prosociálne správanie je také správanie, ktoré prináša prospech druhej osobe alebo skupine osôb, nevyplýva z povinností a nie je sprevádzané očakávaním aktuálnej odmeny.

Etická výchova má štyri základné zložky:

1. Výhovný cieľ.
2. Obsah /výhovný program, ktorý sa premieta do jednotlivých tém v osnovách/.
3. Výhovný štýl (vzťah, prístup učiteľa k žiakovi - podrobnejšie sa o ňom hovorí v procesuálnej stránke osnov).
4. Výhovné metódy.

Cieľom etickej výchovy je vychovať osobnosť, ktorá:

- má svoju vlastnú identitu, je sama sebou a pritom táto identita zahŕňa v sebe aj prosociálnosť,
- má pozitívny vzťah k životu a ľuďom spojený so zdravou kritickosťou,

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpáda Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

- jej správanie je určované osobným presvedčením a zvnútornenými etickými normami vyplývajúcimi z univerzálnej solidarity a spravodlivosti, a preto je do istej miery nezávislá od tlaku spoločnosti,
- má zrelý morálny úsudok opierajúci sa o zovšeobecnené zásady, preto je schopná správne reagovať aj v neočakávaných a zložitých situáciách,
- charakterizuje ju spojenie správneho myslenia a správneho konania,
- koná v súlade so svojimi zásadami, ale aj s citovou zaangažovanosťou - súlad medzi emóciami a chcením - nekoná len z povinnosti a bez nadšenia s pocitom sebaľútosti.

Pre etickú výchovu je primárny rozvoj etických postojov a prosociálneho správania. Jej súčasťou je aj:

- rozvoj sociálnych zručností /otvorená komunikácia, empatia, pozitívne hodnotenie iných.../,
- podpora mentálnej hygieny - podieľa sa na primárnej prevencii porúch správania a učenia.

Výchova zameraná na také náročné ciele nemôže počítať s rýchlym úspechom. Výchova, ktorá pod tlakom zodpovednosti volí rýchlu cestu, síce na prechodný čas potlačí negatívne správanie, ale neprináša trvalé výsledky, pretože nepodporuje interiorizáciu (zvnútornenie) etických hodnôt.

Dosahovanie týchto cieľov ráta s aktivizáciou a rozvojom nonkognitívnych funkcií osobnosti, ktoré uvádza M. Zelina v systéme KEMSAK:

K - kognitivizácia, ktorej cieľom je naučiť človeka poznávať, myslieť, riešiť problémy,

E - emocionalizácia - jej cieľom je naučiť človeka cítiť a rozvíjať jeho kompetencie pre cítenie, prežívanie, rozvíjať jeho city,

M - motivácia - cieľom je rozvinúť záujmy, potreby, túžby, chcenia osobnosti, jej aktivity,

S - socializácia - jej cieľom je naučiť človeka žiť s druhými ľuďmi, naučiť ich komunikovať, tvoriť progresívne medziľudské vzťahy,

A - axiologizácia, ktorej cieľom je rozvíjať progresívnu hodnotovú orientáciu osobnosti, učiť hodnotiť,

K - kreativizácia - cieľom tejto funkcie je rozvíjať v osobnosti tvorivý štýl života.

Obsah etickej výchovy je orientovaný na atribúty, ktoré treba v dieťati rozvíjať, aby sme dosiahli výchovné ciele. Tieto atribúty sa premietajú v tematických celkoch učebných osnov. Ide o tzv. desať základných tém a šesť aplikačných tém:

1. otvorená komunikácia,
2. sebaúcta, pozitívne hodnotenie seba,
3. pozitívne hodnotenie iných,

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpada Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

4. tvorivosť a iniciatíva,
5. vyjadrovanie citov,
6. empatia,
7. asertivita,
8. reálne a zobrazené vzory,
9. prosociálne správanie - pomoc, darovanie, delenie sa, spolupráca, priateľstvo,
10. komplexná prosociálnosť,
11. etika - hľadanie koreňov prosociálneho správania,
12. etika a ekonomické hodnoty,
13. etika a náboženstvá - tolerancia a úcta,
14. rodina v ktorej žijem,
15. výchova k manželstvu a rodičovstvu,
16. ochrana prírody a životného prostredia.

4. ročník

Výchovný cieľ:

Poznávať a uplatňovať svoje práva a plniť svoje povinnosti. Osvojovať si sociálne normy. Rozvíjať mravný úsudok. Prezentovať prosociálne vzory.

1. Sociálne postoje a zručnosti v medziľudských vzťahoch:
 - tolerancia vo vzťahoch (Čo nechceš, aby ľudia robili tebe, nerob ty iným.),
 - rešpekt a úcta voči všetkým ľuďom (rovnoprávnosť pohlaví, rás...),
 - dôležitosť komunikačných interpersonálnych zručností v medziľudských vzťahoch,
 - kultivované správanie k osobám iného pohlavia (vnímanie rozdielov nielen v stavbe tela a jeho fungovaní, ale aj v myslení, prežívaní, správaní, záujmoch a následné empatické správanie voči osobám iného pohlavia).
2. Reálne a zobrazené vzory:
 - sloboda a zodpovednosť (každé rozhodnutie nesie so sebou dôsledok),
 - pozitívne a negatívne vplyvy TV, filmu, počítačových hier...(reklama, akčné filmy, čas strávený pred TV),
 - prezentácia prosociálnych vzorov v bezprostrednom okolí dieťaťa (rodičia, priatelia rodičov, učitelia, spolužiaci, kamaráti),
 - čitateľský návyk ako možný zdroj objavovania prosociálnych vzorov (vyhlásenie súťaže o najlepšieho čitateľa - čo a koľko čítaš?).
3. Rozvoj tvorivosti a iniciatívy
 - podporovanie záujmov, ktoré rozvíjajú osobnostné kvality (šport, umelecké aktivity, sociálna činnosť, činnosť na ochranu prírody...),
 - osobnostné kvality využívané pre dobro jednotlivca i pre celé spoločenstvo,
 - tvorivosť, iniciatívnosť a vytrvalosť pri riešení každodenných problémov.
4. Napĺňanie obsahu Dohovoru o právach dieťaťa:
 - súvislosti práv detí, dôvody, prečo vznikli a ich akceptácia v demokratických krajinách, podiel UNESCO na ochrane dieťaťa (Čo znamená mám právo? Čo znamená mám zodpovednosť?),
 - Opčný protokol k právam dieťaťa (medzinárodné spoločenstvo pritvrdilo),

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpada Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2

Dunajská Streda 92 901

- práva dieťaťa v slovenskom právnom poriadku (Ako je to u nás? Ako sa to týka mňa?),
 - solidarita a prijatie odlišností (uvedomenie si svojich práv a ich akceptácia v našom prostredí vedie k solidarite s deťmi, ktoré sú vykorisťované, zaťažované do vojnových konfliktov, zneužívané na ťažkú prácu, alebo sexuálne...).
5. Naš región - vlast':
- rozvíjanie povedomia a príslušnosti k svojmu regiónu - k svojej vlasti (Čo sa mi najviac páči na našom regióne, na našom Slovensku? Čo z neho by mi najviac chýbalo?),
 - iniciatíva pri poznávaní a ovplyvňovaní vlastného regiónu - dobre poznať svoje bydlisko a jeho okolie - geografiu, kultúru, osobnosti, ale aj vedieť, čo nášmu regiónu chýba, čo by bolo treba v ňom vylepšiť (objavovanie tradícií, ochrana a ich rozvoj), ekologické správanie, vzťah k faune a flóre regiónu (Čo sa mi nepáči alebo čo ma trápi na našom regióne? Čo by som mohol urobiť v jeho prospech ja alebo my spoločne).

III. PROCES

Výchovný štýl

Do procesualnej stránky etickej výchovy patrí výchovný štýl. Je to vzťah učiteľa k žiakom, ktorý je charakterizovaný nasledujúcimi zásadami:

1. Vytvorme z triedy výchovné spoločenstvo.
2. Prijmeme dieťa také, aké je a prejavujeme mu priateľské city.
3. Pripisujeme deťom pozitívne vlastnosti, najmä prosociálnosť (vyjadrujme pozitívne očakávania).
4. Formulujeme jasné a splniteľné pravidlá.
5. Nabádajme, je to osvedčený výchovný prostriedok.
6. Na negatívne javy reagujeme pokojným poukázaním na ich dôsledky (induktívna disciplína).
7. Odmeny a tresty používame opatrne.
8. Do výchovného procesu zapojme aj rodičov.
9. Budme nositeľmi radosti.

Účinnosť etickej výchovy vo veľkej miere závisí od špecifického vzťahu, ktorým je predovšetkým dobroprajný, partnerský, priateľský, ale náročný a vo svojich požiadavkách dôsledný vzťah k žiakovi.

Výchovné metódy

Dosahovanie cieľov sa realizuje najmä prostredníctvom zážitkových metód, ktoré vytvárajú optimálne podmienky pre budovanie mravného úsudku a zvnútorňovanie ponúkaných hodnôt.

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpada Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

Postup prijatia hodnôt ETV do života žiakov je daný skutočnosťou, že každému rozhodnutiu človeka predchádza poznanie (reflexia) a každé poznanie sa začína zmyslovým vnímaním. V ETV je odporúčaná schéma vyjadrená v pojmoch:

1. senzibilizácia - scitlivenie (emocionálne i kognitívne) na problém, na tému, na hodnotu
2. nácvik v podmienkach triedy,
3. reálna skúsenosť - transfer (v rodine, na ulici, medzi kamarátmi...).

Učiteľ pritom používa rôzne metódy a techniky (hru, hranie rolí, hranie scénok, anketové metódy, metódu posilňovania, problémové vyučovanie, dramatizácia ...) V etickej výchove im hovoríme zjednodušene - cvičenia, aktivity. Je dôležité si uvedomiť, že aktivity sú len prostriedkom, ktorý umožní **hodnotovú reflexiu**, tá je súčasťou každého kroku. (Hodnotenie prežitého rozumom napr. - Čo som prežil? Čo som si uvedomil? Ako to súvisí so životom vo mne, okolo mňa? Čo z toho vyplýva pre môj život?) Bez reflexie by ostal žiakovi iba pekný zážitok, ktorý sotva ovplyvní jeho postoje a správanie. Preto je v metodických príručkách osobitná časť venovaná otázkam vhodným na reflexiu. Ak nacvičíme so žiakmi určité správanie (napr. pozdrav, ospravedlnenie, odmietnutie...) v triede, ešte to neznamena, že to budú robiť aj doma a na ulici. Máme však k dispozícii viacero techník, ktoré napomáhajú tomu, aby žiaci osvojené zručnosti a skúsenosti prenášali do každodenného života (napr. záznamy pozorovaní, vedenie denníka, zbieranie článkov, interview s rodičmi alebo inými osobami...). Tejto časti hovoríme v etickej výchove transfer - prenos z hodiny ETV do bežného života rodiny, triedy a iných vzťahov, do ktorých žiak vstupuje.

Základom výchovno-vzdelávacieho procesu etickej výchovy je zážitkové učenie, ktoré učiteľ v jeho technikách, cvičeniach a aktivitách prispôsobuje veku žiakov a situácii v žiackom kolektíve. Aktivity pomáhajú precítiť etické hodnoty, uľahčujú porozumieť normám, ktoré súvisia s očakávaným správaním, umožňujú nácvik zodpovedajúceho správania a prenos získaných skúseností do správania sa v reálnom svete.

Žiaci počas hodín ETV sedia v kruhu, aby si videli navzájom do tváre, aby sa vzájomne poznávali. Je to východisková pozícia, ktorá nie je cieľom, ale prostriedkom. Samozrejme, je možné aj iné usporiadanie priestoru v závislosti od metódy, ktorú učiteľ na danú aktivitu zvolil.

Pri vyučovaní etickej výchovy v špeciálnych základných školách sa využívajú metódy a formy primerané jednotlivým druhom postihnutia žiakov.

Vyučovaciu hodinu najmä na prvom stupni treba členiť tak, aby sa rešpektovali zvláštnosti tohoto vývinového obdobia (napr. sedenie v kruhu treba striedať s pohybovými cvičeniami na uvoľnenie i aktivizáciu dieťaťa). Treba mať pripravených viac aktivít k danej téme. Prostriedkom, ktorý učiteľ často využíva, je čítanie rozprávok, príbehov. Vhodné obrázky, audio i videonahrávky, CD-romy môžu poslúžiť ako motivačný materiál. Deti v mladšom školskom veku radi kreslia a robia pohybové aktivity. Toto všetko sa dá zapojiť do vytvárania situácií, v ktorých sa uplatňujú formy zážitkového učenia.

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Árpáda Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

Učiteľ je na hodine facilitátor, moderátor aktivít. Jasne vysvetľuje inštrukciu. Svojou autoritou napomáha zdarnému priebehu aktivity (z času na čas zasiahne, aby veci usmernil či objasnil). Po každej aktivite učiteľ vedie žiakov k reflexii - uvažovaniu a komunikovaniu poznanej skutočnosti s odkazom na prepojenie so životom. Domáce úlohy (transfer) sa netýkajú písomného vypracovávania, ale konkrétnych jednoduchých cvičení či predsavzatí orientovaných na požadované správanie. Dôležitou súčasťou každej hodiny je podelenie sa s niekým so získanou skúsenosťou v bežnom živote.

Etická výchova nepoužíva učebnicu. Podnety na činnosť nachádza učiteľ v metodických príručkách a v iných materiáloch, ako aj v obsahu vyučovacích predmetov prvého stupňa. Aktualizuje ich podľa podmienok skupiny, cieľov a obsahu etickej výchovy.

Prepojenie ETV s inými prvkami alternatívnych výchovných postupov (ITV, **Montessori**, **Waldorfská škola**...), ktoré sú kompatibilné s cieľmi etickej výchovy, je možné. Upozorňujeme však, že nie je vhodné zamieňať, nahrádzať, resp. uplatňovať tieto projekty v predmete ETV.

Na hodine etickej výchovy žiakov nehodnotíme známku. Je vhodné a žiaduce jednotlivcov slovom oceniť počas hodiny a skupinu žiakov priebežne i na konci hodiny. Žiaci by mali tiež mať priestor na vyjadrenie, ako sa cítili, ako sa im hodina páčila, v čom by privítali zmenu.

Hodnotenie prospechu:

Kritéria a stratégie hodnotenia: Metodický pokyn MŠ SR č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy s platnosťou od 1.5.2011.

Žiaci 1 – 4. ročníka sú hodnotení klasifikáciou.

(1) Prospech žiaka v jednotlivých vyučovacích predmetoch sa klasifikuje týmito stupňami:

- 1 – výborný,
- 2 – chválitebný,
- 3 – dobrý,
- 4 – dostatočný,
- 5 – nedostatočný.

Stupeň 1 (výborný)

Žiak ovláda poznatky, pojmy a zákonitosti podľa učebných osnov a vie ich pohotovo využívať pri intelektuálnych, motorických, praktických a iných činnostiach. Samostatne a tvorivo uplatňuje osвоенé vedomosti a kľúčové kompetencie pri riešení jednotlivých úloh, hodnotení javov a zákonitostí. Jeho ústny aj písomný prejav je správny, výstižný. Grafický prejav je estetický. Výsledky jeho činností sú kvalitné až originálne.

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Ármina Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2
Dunajská Streda 92 901

Stupeň 2 (chválitebný)

Žiak ovláda poznatky, pojmy a zákonitosti podľa učebných osnov a vie ich pohotovo využívať. Má osvojené kľúčové kompetencie, ktoré tvorivo aplikuje pri intelektuálnych, motorických, praktických a iných činnostiach. Uplatňuje osvojené vedomosti a kľúčové kompetencie pri riešení jednotlivých úloh, hodnotení javov a zákonitostí samostatne a kreatívne alebo s menšími podnetmi učiteľa. Jeho ústny aj písomný prejav má občas nedostatky v správnosti, presnosti a výstižnosti. Grafický prejav je prevažne estetický. Výsledky jeho činností sú kvalitné, bez väčších nedostatkov.

Stupeň 3 (dobrý)

Žiak má v celistvosti a úplnosti osvojené poznatky, pojmy a zákonitosti podľa učebných osnov a pri ich využívaní má nepodstatné medzery. Má osvojené kľúčové kompetencie, ktoré využíva pri intelektuálnych, motorických, praktických a iných činnostiach s menšími nedostatkami. Na podnet učiteľa uplatňuje osvojené vedomosti a kľúčové kompetencie pri riešení jednotlivých úloh, hodnotení javov a zákonitostí. Podstatnejšie nepresnosti dokáže s učiteľovou pomocou opraviť. V ústnom a písomnom prejave má častejšie nedostatky v správnosti, presnosti, výstižnosti. Grafický prejav je menej estetický. Výsledky jeho činností sú menej kvalitné.

Stupeň 4 (dostatočný)

Žiak má závažné medzery v celistvosti a úplnosti osvojenia poznatkov a zákonitostí podľa učebných osnov ako aj v ich využívaní. Pri riešení teoretických a praktických úloh s uplatňovaním kľúčových kompetencií sa vyskytujú podstatné chyby. Je nesamostatný pri využívaní poznatkov a hodnotení javov. Jeho ústny aj písomný prejav má často v správnosti, presnosti a výstižnosti vážne nedostatky. V kvalite výsledkov jeho činností sa prejavujú omyly, grafický prejav je málo estetický. Vážne nedostatky dokáže žiak s pomocou učiteľa opraviť.

Stupeň 5 (nedostatočný)

Žiak si neosvojil vedomosti a zákonitosti požadované učebnými osnovami, má v nich závažné medzery, preto ich nedokáže využívať. Pri riešení teoretických a praktických úloh s uplatňovaním kľúčových kompetencií sa vyskytujú značné chyby. Je nesamostatný pri využívaní poznatkov, hodnotení javov, nevie svoje vedomosti uplatniť ani na podnet učiteľa. Jeho ústny a písomný prejav je nesprávny, nepresný. Kvalita výsledkov jeho činností

Učebné osnovy – všeobecná časť

Základná škola Ármina Vámbéryho s VJM, Hviezdoslavova ulica 2094/2

Dunajská Streda 92 901

a grafický prejav sú na nízkej úrovni. Vážne nedostatky nedokáže opraviť ani s pomocou učiteľa.